

عوامل تخریب منابع طبیعی و راه‌های حفاظت از آن از دیدگاه ساکنین ولایت بغلان

پوهنمل عبدالمعروف یعقوبی^۱، پوهنیار بصیر احمد احمدی^۲، شرف الله حسینی^۳

^{۱،۲} استادان دیپارتمنت باغداری پوهنځی زراعت، پوهنتون سمنگان، سمنگان، افغانستان

^۳ محصل دیپارتمنت باغداری پوهنځی زراعت، پوهنتون سمنگان، سمنگان، افغانستان

ایمیل: yaqubymaruf64@gmail.com

چکیده

جنگلات و فرش نباتی از مهم‌ترین منابع طبیعی بوده و نقش اساسی در پایداری محیط زیست و بقای موجودات زنده دارند. ولایت بغلان با داشتن فرش نباتی نسبتاً گسترده، در چند دهه اخیر با کاهش چشم‌گیر این منابع روبه‌رو بوده است. این تحقیق در سال ۱۴۰۳ به منظور شناسایی عوامل تخریب فرش نباتی و ارائه راه‌حل‌های حفاظتی انجام شد. معلومات از طریق پرسشنامه و به روش تصادفی ساده از ساکنان ولسوالی‌های مختلف جمع‌آوری گردید. نتایج نشان داد که ۳۲.۴٪ و ۲۹.۶٪ پاسخ‌دهندگان میزان تخریب فرش نباتی را به ترتیب زیاد و بسیار زیاد ارزیابی کرده‌اند. همچنان ۵۰.۸٪ استفاده بیش از حد مردم، ۳۳.۳٪ تبدیل به زمین‌های زراعتی، ۱۲.۵٪ چرای مواشی و ۳.۴٪ آتش‌سوزی را عوامل اصلی تخریب دانسته‌اند. در نهایت، بهبود وضعیت اقتصادی خانواده‌ها و تطبیق مؤثر قوانین حفاظت، راهکارهای اساسی برای کاهش تخریب و احیای فرش نباتی پیشنهاد می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: بته‌زارها؛ جنگلات؛ فرش نباتی؛ ولایت بغلان

Factors Contributing to the Degradation of Natural Resources and Conservation Strategies from the Perspective of the Residents of Baghlan Province

Abdul Maruf Yaquby^{1*}, Basirahmad Ahmady², Sharafullah Hussainy³

^{1,2}Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Samangan University, Samangan, Af

³Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Samangan University, Samangan, Af

Email: yaqubymaruf64@gmail.com

Abstract

Forests and vegetation cover are among the most critical natural resources and play a fundamental role in environmental sustainability and the survival of living organisms. Baghlan Province, despite having a relatively extensive vegetation cover, has experienced a significant decline in these resources over the past few decades. This study was conducted in 2024 to identify factors contributing to vegetation cover degradation and to propose appropriate conservation strategies. Data were collected through questionnaires using a simple random sampling method from residents of various districts of the province. The results indicate that 32.4% and 29.6% of respondents assessed vegetation cover degradation as high and very high, respectively. Furthermore, 50.8% identified overexploitation by local communities, 33.3% conversion to agricultural land, 12.5% overgrazing by livestock, and 3.4% wildfires as the main drivers of degradation. Finally, improving household economic conditions and effectively implementing conservation laws are proposed as key strategies to reduce degradation and restore vegetation cover.

Keywords: Shrublands; Forests; Vegetation cover; Baghlan Province

ارجاع: یعقوبی، ع.؛ احمدی، ب. ا. و حسینی، ش. (۱۴۰۴). عوامل تخریب منابع طبیعی (فرش نباتی) و راه‌های حفاظت از آن از نظر مردم محل: مطالعه موردی ولایت بغلان. مجله علمی-تحقیقی پوهنتون کابل، ۸ (فوق‌العاده‌ی)، ۹۱-۱۰۴

<https://doi.org/10.62810/jns.v8iSpecial Issue.495>

مقدمه

الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین اما بعد، کشور ما همیشه در معرض بلاهای زیادی قرار دارد. از جمع آن‌ها، سیلاب در درجه نخست قرار گرفته و یکی از خطرناک‌ترین بلاها می‌باشد. فعالیت‌های انسانی؛ مانند تخریب جنگل‌ها و چراگاه، چرای بی‌رویه دام، مدیریت نادرست منابع طبیعی، آثار و شدت سیل را چند برابر می‌کند. تخریب فرش نباتی، سبب کاهش باران، گسترش سیل و رواناب، ازدیاد گردوغبار، کاهش سفره‌های آب زیرزمینی، افزایش درجه حرارت، کاهش نسل حشرات، پرندگان و حیوانات، ازدیاد افسردگی، افزایش بیکاری، کویرزایی، مهاجرت روستائیان به کلان‌شهرها، کاهش گرده‌افشانی در بین درختان، کاهش نباتات دارویی، افزایش امراض نباتی و دامی، افزایش گاز کاربن دای اکساید و کاهش اکسیژن می‌گردد (حیدری، ۱۳۹۲).

فقدان پوشش نباتی در سطح خاک، باعث وقوع سیلاب، کاهش ذخیره آب زیرزمینی، خشک‌سالی، طوفان، کاهش در تولید کشاورزی و کاهش درآمد می‌گردد (رحیمی و آسمانه، ۱۳۹۳). بر اساس تحقیقات مختلف از تأثیرهای مختلف بسیار مفید جنگلات و فرش نباتی در حفظ آب و جلوگیری از هدر رفتن آن به صورت سیلاب‌های عظیم، پرآب شدن رودخانه‌ها در زمان خشک‌سالی است که گفته می‌شود، جنگل‌ها مادر رودخانه‌ها هستند؛ زیرا فرش نباتی با نفوذ دادن باران و برف در زمین و به وجود آمدن چشمه‌سارها از نوسان شدید آب رودخانه‌ها جلوگیری می‌کند و امکان جاری بودن آب در طول سال را فراهم می‌کند (کردوانی، ۱۳۷۴). جنگل‌ها در واقع ریه‌های تنفسی بشریت‌اند. بدین معنا که گاز کاربن هوا را با استفاده از عمل فتوسنتز به اکسیژن تبدیل می‌کنند، جنگل‌زدایی‌های بی‌رویه می‌تواند به بروز فاجعه‌یی اکولوژیکی جبران‌ناپذیری بیانجامد (پور فیکوئی به نقل از ثابتی، ۱۳۷۴). نزدیک به ۴۵٪ سطح خشکی‌های جهان، زیر تأثیر پروسه‌های بیابان‌زایی قرار دارند و تقریباً ۱۰ تا ۲۰٪ این مناطق تاکنون به‌طور کامل تخریب‌شده‌اند. بیش از ۲۵۰ میلیون نفر از جمعیت جهان زیر تأثیر پیامدهای زیان‌بار بیابان‌زایی قرار دارند (جعفریان و همکاران، ۱۳۹۰). افزایش جهانی انقراض انواع و تأثیرات اجتناب‌ناپذیر انسان بر تنوع زیستی، اهمیت توجه به حفظ، احیا و استفاده‌ی پایدار از اکوسیستم‌ها را افزایش داده است (Oeettl and lapin, 2021). از دیدگاه کارشناسان و مردم محلی، عوامل انسانی (کمبود زمین‌های زراعتی، تبدیل جنگل به اراضی زراعتی توسط جنگل‌نشینان و حاشیه‌نشینان، فقر اقتصادی و پایین بودن درآمد، بالا بودن نرخ بیکاری در منطقه) نسبت به عوامل طبیعی (خشک‌سالی و آتش‌سوزی)، در تخریب جنگل‌های منطقه مؤثرتر بوده‌اند. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که بین میزان درآمد و عوامل مؤثر بر تخریب ارتباط معکوس و معنی‌داری در سطح یک فیصد وجود دارد

(قاسمی آقباش، ۱۳۹۵). احتمال وقوع خشک‌سالی در اوایل و اواخر فصل بارندگی در مناطق با جنگل‌زدایی بیشتر افزایش پیدا می‌کند. تأخیر در شروع و رویدادهای خشک‌سالی طولانی‌تر، در مناطق با جنگل‌زدایی بیشتر، خطر آب‌وهوا را برای زراعت در منطقه افزایش می‌دهد (Leite-Filho, et al., 2019). جنگلات در کشور افغانستان از جنگ متأثر گشته‌اند که به نظر می‌رسد چالش‌های محیط‌زیستی، اقتصادی و اجتماعی ناشی از جنگ به‌زودی حل‌وفصل نخواهند شد. جنگ، فقر، بیکاری، تراکم جمعیت خانواده‌ها، فقدان و کمبود مواد سوخت، دور بودن قریه‌نشینان از شهرها و عدم دسترسی به امکانات اولیه زندگی، از عوامل مهم استفاده بی‌رویه مردم از منابع طبیعی و جنگل‌ها محسوب می‌گردد. در افغانستان مشاهده می‌شود که مردم آزادانه و اکثراً به‌صورت غیرمجاز از منابع طبیعی و جنگل‌ها استفاده می‌کنند که اکثراً به این منابع صدمه می‌رسانند. در سال‌های آخر، به دلیل استفاده بی‌رویه مردم، مساحت مناطق جنگلی در کشور افغانستان تا حد ۱,۱۵ فیصد کاهش پیدا کرده است (Zurmoti, 2017). به‌منظور مدیریت بهتر چراگاه و جنگل‌ها از افراد بومی در اموری مانند قُربانی و بخش‌های حفاظتی مربوط به منابع طبیعی استفاده شود. همچنین ضروری به نظر می‌رسد که ساخت‌وسازهای از جمله سرک‌سازی، تأسیس نیروگاه‌های برق و غیره، از روی مطالعه‌ی دقیق از طریق جلسه‌یی با حضور انجینیران سرک‌سازی، انجینیران ساختمانی و انجینیران توسعه‌ی روستایی، صورت گیرد (بابادکری و همکاران، ۱۳۹۵).

جهت کاهش وابستگی معیشت جوامع محلی به منابع جنگلی و حفظ پایداری جنگل‌های بارز ولسوالی جاجی آریوب، لازم است ارگان‌های مسئول ولایت و کشور با همکاری سازمان‌های بین‌المللی برنامه‌های توسعه احیایی و اجرای جنگلداری مشارکتی را جهت تأمین انرژی‌های نو (خورشیدی، بادی و فسیلی)، آموزش و توانمندسازی مردم محلی در بهبود کسب‌وکار و تنوع اشتغال، تولیدات و درآمد، توسعه بازارهای محلی و منطقه‌یی، برنامه‌ریزی و اجرا نمایند (لاروی و همکاران، ۱۳۹۹). برقراری ارتباط مستمر و کارآمد با کارشناسان و متخصصان منابع طبیعی و زراعت، قرق‌بندی چراگاه، کمک به روستاییان، فراهم نمودن شغل‌های جایگزین؛ مانند زنبورداری، کشت نباتات طی و... افزایش سطح آگاهی و دانش بهره‌برداری، قرار دادن تخم لازم در اختیار مالکین چراگاه برای مشارکت آن‌ها در احیای چراگاه‌ها توسط مدیریت جنگل‌ها و چراگاه، از راهکارهای مناسب برای کاهش تخریب چراگاه و فرش نباتی می‌باشد (وندی، ۱۴۰۰). خروج مواشی از جنگل، واگذاری مدیریت جنگل به مالداران، ایجاد اشتغال برای مالداران و تأمین علوفه مواشی مؤثرترین عوامل حفاظت از جنگلات و فرش نباتی می‌باشد. بر اساس محاسبه‌های انجام‌شده، در صورت خروج مواشی از جنگل، درآمد سالانه

به‌دست آمده از جنگل به‌تنهایی ۱,۶ برابر درآمد سالانه به‌دست آمده از مالداري است (رضوانی و هاشم زاده، ۱۳۹۲).

جنگلات و فرش نباتی ولایت بغلان طی چند دهه‌ی آخر به‌طور چشم‌گیری کاهش پیدا کرده که در این اواخر منجر به پیامدهای تغییر اقلیمی منطقه، افزایش سیلاب‌های مدهش و خطرناک و خشک‌سالی شده است. هنوز هم تحقیقات گسترده‌ی راجع به عوامل تخریب و کاهش سطح جنگلات و فرش نباتی و راه‌حل‌های مناسبی برای این مشکل در ولایت مذکور صورت نگرفته است. اهداف عمده‌ی تحقیق قرار ذیل بیان می‌گردد:

۱. شناسایی عوامل عمده تخریب جنگلات و فرش نباتی در ولایت بغلان؛
۲. دریافت راه‌حل مناسب برای جلوگیری یا کاهش تخریب فرش نباتی از نظر مردم محل؛
۳. قرار دادن راه‌حل‌های پیشنهادی مردم ولایت بغلان در اختیار متولیان امور مربوطه، تا در مطابقت با یافته‌های تحقیق و خواست‌های مردم ولایت بغلان، جلو تخریب جنگلات و فرش نباتی گرفته شده و برای پایداری منابع طبیعی و بهبود محیط زیست اقدام لازم صورت گیرد.

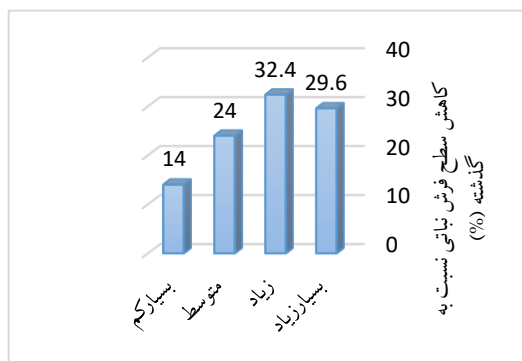
روش تحقیق

این تحقیق در سال ۱۴۰۳ در ولایت بغلان برای بررسی عوامل تخریب منابع طبیعی (جنگلات و فرش نباتی) و راه‌حل‌های حفاظت از آن از نظر مردم محل به صورت توصیفی-تحلیلی انجام شده است. حجم نمونه با در نظر داشت نفوس ولایت بغلان، توسط فرمول کوکران تعیین گردید. معلومات و ارقام مورد نیاز با توزیع ۳۲۱ پرسشنامه به شکل تصادفی ساده از اهالی و لسوالی‌های مختلف ولایت مذکور جمع‌آوری شده است و در جمع‌آوری معلومات این تحقیق تعدادی از محصلین دیپارتنمنت باغداری پوهنخی زراعت مؤسسه تحصیلات عالی سمنگان، سهم فعال داشتند. معلومات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS ۲۶ تجزیه و تحلیل گردیده و شکل‌ها با استفاده از پروگرام اکسیل ترسیم شده است.

یافته‌ها

میزان کاهش سطح جنگلات و فرش نباتی منطقه

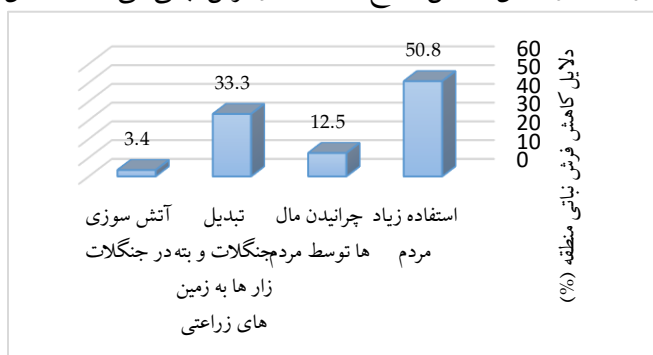
تجزیه و تحلیل معلومات به دست آمده نشان می‌دهد که حدود ۳۲,۴٪، ۲۹,۶٪ و ۲۴٪ مردم درباره کاهش سطح جنگلات و فرش نباتی منطقه نسبت به گذشته به ترتیب گزینه‌های زیاد، بسیار زیاد و متوسط را انتخاب نموده طوری که در شکل ۱ دیده می‌شود، اکثر مردم به این نظرند که فرش نباتی منطقه نسبت به سال‌های قبل کاهش چشم‌گیری پیدا کرده است (شکل ۱).

شکل ۱: میزان کاهش جنگلات و فرش نباتی نسبت به سال‌های گذشته

دلایل کاهش جنگلات و فرش نباتی منطقه

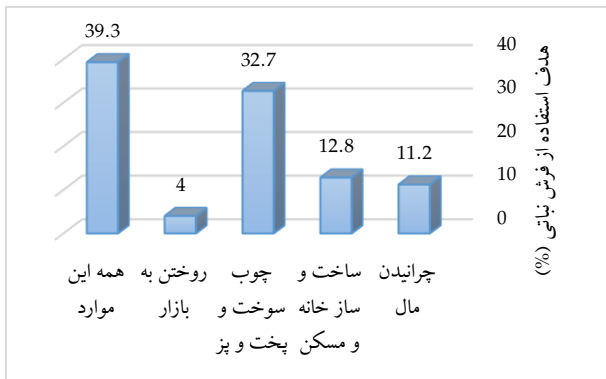
تحلیل و تجزیه معلومات به دست آمده نشان می‌دهد که ۵۰,۸٪ مردم به این نظرند که استفاده بیش از حد مردم سبب تخریب و کاهش جنگلات و فرش نباتی منطقه گردیده است، ۳۳,۳٪ گفتند که عامل کاهش فرش نباتی عبارت از تبدیل این منابع به زمین‌های زراعتی است و هم‌چنان ۱۲,۵٪ مردم چرانیدن مویشی در ساحه را عامل کاهش سطح جنگلات و فرش نباتی می‌دانند (شکل ۲).

شکل ۲: دلایل کاهش جنگلات و فرش نباتی ولایت بغلان

هدف استفاده از فرش نباتی

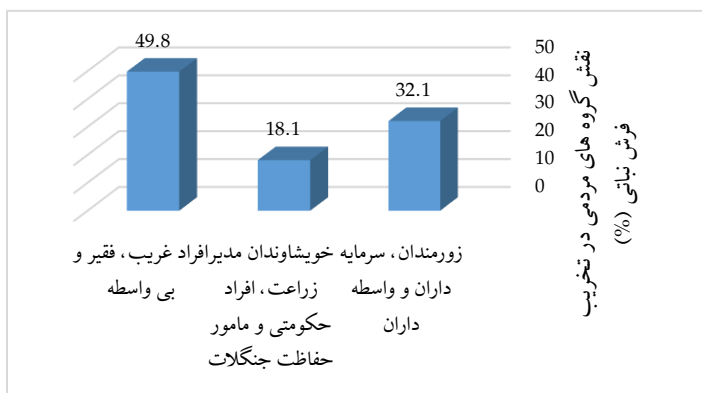
نتایج تجزیه و تحلیل معلومات نشان می‌دهد که ۳۲٫۷٪ پاسخ‌دهندگان گفتند که از جنگلات به خاطر تهیه چوب سوخت و پخت‌وپز استفاده می‌نمایند و ۳۹٫۳٪ مردم به این نظرند که از فرش نباتی نه تنها برای تهیه چوب سوخت بلکه برای ساخت‌وساز مسکن، فروختن به بازار و چرانیدن مویشی استفاده می‌نمایند (شکل ۳).

شکل ۳: هدف استفاده از فرش نباتی

گروه‌های سهام در تخریب فرش نباتی

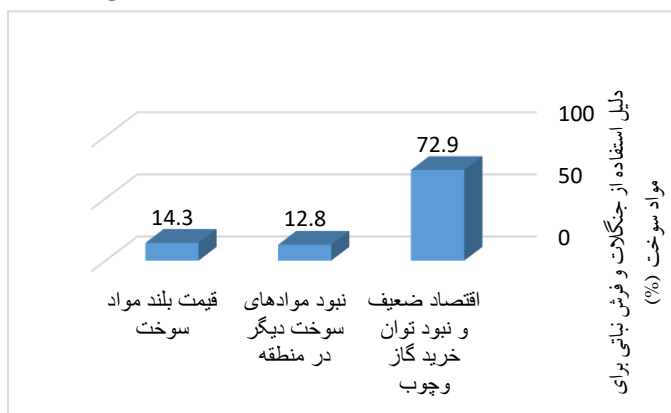
نتایج تجزیه و تحلیل معلومات نشان می‌دهد که ۴۹٫۸٪ پاسخ‌دهندگان گفتند که گروه‌های مخرب جنگلات و فرش نباتی عبارت از افراد فقیراند، ۳۲٫۱٪ مردم به این نظرند که گروه‌های سهام در تخریب، بیشتر زورمندان، اربابان و واسطه هستند و ۱۹٪ نظر دادند که گروه‌های مخرب فرش نباتی افراد حکومتی و مأموران جنگلات اند (شکل ۴).

شکل ۴: نقش گروه‌های مردمی در تخریب فرش نباتی

دلیل استفاده از جنگلات و فرش نباتی برای مواد سوخت

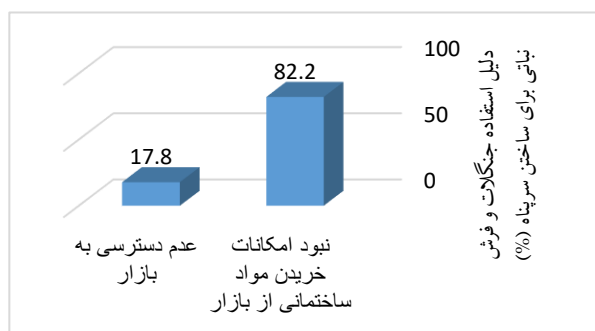
نتایج تجزیه و تحلیل معلومات به دست آمده نشان می دهد که ۷۲٫۹٪ مردم دلیل استفاده بیش از از فرش نباتی را اقتصاد ضعیف و نبود توان خرید گاز و تیل بیان داشتند، ۱۴٫۳٪ پاسخ دهندگان دلیل استفاده برای مواد سوخت را قیمت بالای مواد سوخت در منطقه می دانند، درحالی که تعداد کمی مردم حدود ۱۲٫۸٪ دلیل استفاده از جنگلات و بته زارها را نبود مواد سوخت در بازار می دانند (شکل ۵).

شکل ۵: دلیل استفاده از جنگلات و فرش نباتی برای مواد سوخت

دلیل استفاده جنگلات و فرش نباتی برای ساختن سرپناه

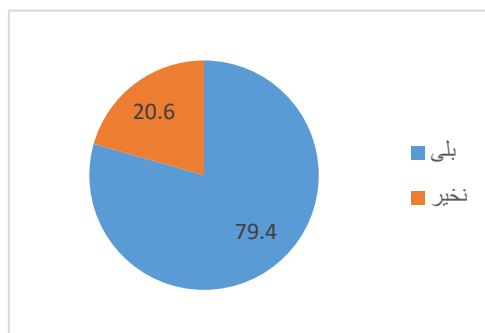
نتایج به دست آمده نشان می دهد که ۸۲٫۲٪ مردم دلیل استفاده از گیاهان برای ساخت وساز مسکن را، نبود امکانات و توان خریدن مواد ساختمانی از بازار می دانند و تعداد کمی از مردم یعنی ۱۷٫۸٪، دلیل استفاده از آن را عدم دسترسی به بازار می دانند (شکل ۶).

شکل ۶: دلیل استفاده جنگلات و فرش نباتی برای ساختن سرپناه

چگونگی چگونگی پیش برد زندگی در صورت ممانعت استفاده از جنگلات و فرش نباتی

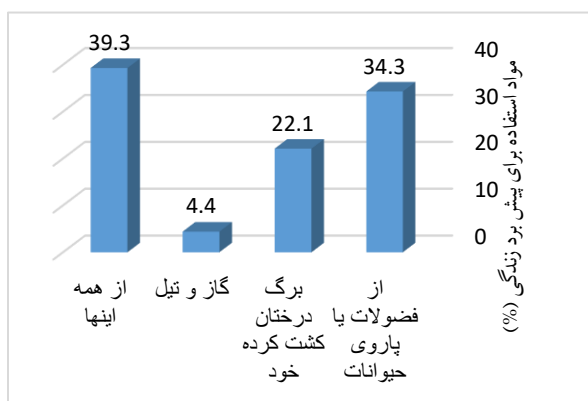
تجزیه و تحلیل معلومات بدست آمده نشان می‌دهد که ۷۹,۴٪ مردم به این نظرند که اگر استفاده از جنگلات و فرش نباتی به طور کامل از جانب دولت ممانعت شود، آن‌ها می‌توانند زندگی خود را بازهم به پیش ببرند و تنها ۲۰,۶٪ پاسخ‌دهندگان گزینه نخیر را انتخاب نموده و به این پرسش جواب منفی ارائه نمودند (شکل ۷).

شکل ۷: چگونگی پیش برد زندگی در صورت منع قطعی استفاده از فرش نباتی از طرف دولت

مواد قابل استفاده برای پیش برد زندگی

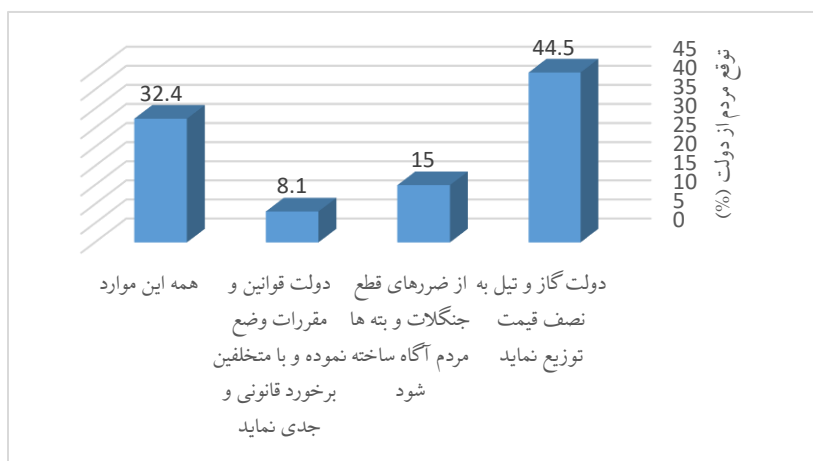
معلومات به دست آمده از نظریات پاسخ‌دهندگان نشان می‌دهد که ۳۴,۳٪ مردم از فضولات و بقایای حیوانی، ۲۲,۱٪ مردم از چوب و برگ درختان کشت کرده خود شان برای تأمین زندگی استفاده می‌نمایند و ۳۹,۳٪ مردم به این نظرند که از همه این موارد (از فضولات و بقایای حیوانی، چوب و برگ درختان کشت کرده خود و از گاز و تیل) برای پیش برد زندگی خویش استفاده می‌نمایند (شکل ۸).

شکل ۸: مواد استفاده برای پیش برد زندگی

توقع مردم از دولت

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که مردم درحالی‌که چالش‌های زیادی سد را زندگی‌شان وجود دارد، بازهم برای حفاظت جنگلات و بته زارها می‌کوشند؛ اما از دولت خود توقعاتی هم دارند طوری که ۴۴,۵٪ پاسخ‌دهندگان به این نظرند که از ضررهای قطع جنگلات و فرش نباتی به مردم آگاهی بیشتر داده شود، ۳۲,۴٪ مردم به این نظر بودند که بر علاوه توزیع گاز و تیل به مردم، آگاهی دهی از ضررهای تخریب فرش نباتی و تطبیق قانون از اهمیت زیادی برای احیا و حفاظت فرش نباتی منطقه برخوردار می‌باشد (شکل ۹).

شکل ۹: توقع مردم از دولت

بحث و مناقشه

نتایج نشان داد که در ولایت بغلان انواع مختلف فرش نباتی وجود داشته که حدود ۳۲,۴٪، ۲۹,۶٪ و ۲۴٪ مردم در باره کاهش سطح جنگلات و فرش نباتی منطقه نسبت به گذشته به ترتیب گزینه‌های زیاد، بسیار زیاد و متوسط را انتخاب نموده و بیان داشتند که فرش نباتی نسبت به سال‌های گذشته کاهش چشم‌گیری پیدا کرده است. نتیجه این تحقیق با نتایج محققین دیگر هم‌خوانی دارد، طوری که بیان نمودند. مساحت مناطق جنگلی در کشور افغانستان تا حد ۱,۱۵ فیصد کاهش پیدا کرده است (Zurmoti, 2017) و سالانه ده هکتار جنگل در افغانستان به بیابان تبدیل می‌شود (پوپل، ۲۰۱۹).

نتایج به‌دست‌آمده از تحقیق نشان می‌دهد که مردم بغلان، استفاده زیاد مردم از فرش نباتی، چرای مواشی و تبدیل زمین‌های پوشیده از فرش نباتی به زمین‌های زراعتی را، عوامل اصلی کاهش سطح فرش نباتی در ولایت مذکور را می‌دانند. طوری که ۳۲,۷٪ پاسخ‌دهندگان گفتند که از جنگلات به

خاطر تهیه چوب سوخت و پخت‌وپز استفاده می‌نمایند و ۳۹,۳٪ مردم به این نظرند که از فرش نباتی نه تنها برای تهیه چوب سوخت بلکه برای ساخت‌وساز مسکن، فروختن به بازار و چرانیدن مواشی استفاده می‌نمایند. تحقیقات گذشته هم این موارد را از عوامل تخریب جنگلات و فرش نباتی گزارش نمودند. جنگ، فقر، بیکاری، تراکم جمعیت خانواده‌ها، فقدان و کمبود مواد سوخت، استفاده برای ساخت خانه و اصطبل و آغل، دور بودن قریه‌نشینان از شهرها و عدم دسترسی به امکانات اولیه زندگی، چرای مواشی و مالداري سنتی، تغییر در کاربرد زمین‌ها و تبدیل چراگاه به اراضی زراعتی، از عوامل مهم استفاده بی‌رویه مردم از منابع طبیعی، جنگلات و تخریب آن‌ها محسوب می‌گردد (Zurmoti, 2017؛ بیرانوند، ۱۳۹۶؛ همت و همکاران، ۱۳۹۰؛ وندی، ۱۴۰۰؛ قاسمی آقباش، ۱۳۹۵ و حسنی مهر، بی‌تا).

اقتصاد ضعیف مردم نقش خیلی زیادی در تخریب فرش نباتی منطقه دارد. احتمالاً درآمد کم، نبود شغل و اقتصاد ضعیف مردم، سبب شود که برای پیش برد معیشت شان متکی به جنگلات و فرش نباتی باشند؛ طوری که نتایج این تحقیق نشان می‌دهد: ۷۲,۹٪ مردم دلیل استفاده بیش از حد از فرش نباتی را اقتصاد ضعیف و نبود توان خرید گاز و تیل و ۸۲,۲٪ مردم نداشتن توان تهیه مواد برای ساختن سرپناه را، دلیلی برای استفاده از فرش نباتی بیان نمودند. هم‌چنان ۴۹,۸٪ پاسخ‌دهندگان گفتند که گروه‌های مخرب جنگلات و فرش نباتی عبارت از افراد فقیراند که نظر به این یافته‌ها اقتصاد مردم خیلی ضعیف بوده و متکی به منابع طبیعی می‌باشند. نتایج این تحقیق با یافته‌های محققین دیگر مشابه است. طوری که قاسمی آقباش (۱۳۹۵) و باباذکری و همکاران (۱۳۹۵) بیان نمود که بین میزان درآمد و عوامل مؤثر بر تخریب جنگل ارتباط معکوس و معنی‌داری در سطح یک فیصد وجود دارد و فقر عامل اصلی تخریب جنگلات می‌باشد. با افزایش میزان درآمد خانواده‌ها، وابستگی جنگل‌نشینان به جنگل کمتر شده است (Feurer, 2018).

حکومت‌ها، تطبیق قوانین و مردم هم نقش خیلی اساسی را در تخریب یا حفاظت منابع دارند، طوری که در این تحقیق معلوم شد ۳۲,۱٪ مردم به این نظرند که گروه‌های سهیم در تخریب، بیشتر زورمندان، اربابان و واسطه‌داران هستند و ۱۹٪ نظر دادند که گروه‌های مخرب فرش نباتی افراد حکومتی و مأموران جنگلات اند. مشابه به این یافته‌ها، محققین دیگر بیان نمودند که حمایت کم دولت از بخش منابع طبیعی، فساد اداری، نبود اقدامات قانونی مناسب و ضعف عوامل مدیریتی و تطبیق قوانین و مقررات حفاظت از چراگاه، مهم‌ترین عوامل تخریب جنگلات و فرش نباتی بودند (باباذکری و همکاران، ۱۳۹۵ و وندی، ۱۴۰۰). باوجود این همه چالش‌های موجود که مردم را مجبور می‌سازد که از فرش نباتی

برای تأمین ضروریات زندگی خود استفاده نمایند، مردم آماده هستند که در صورت ممانعت کامل دولت، از فرش نباتی حفاظت نمایند. طوری که ۷۹,۴٪ مردم به این نظرند که اگر استفاده از جنگلات و فرش نباتی به‌طور کامل از جانب دولت منع شود، آن‌ها می‌توانند زندگی خود را بازهم به‌پیش ببرند و برای پیش برد زندگی از فضولات و بقایای حیوانی، چوب و برگ درختان کشت کرده‌ی خود و تیل و گاز استفاده می‌نمایند. برنامه‌ریزی و سیاست‌های مدیریتی جنگل‌ها در افغانستان به سبب جنگ ۴۰ ساله به دلیل عدم اجرای قوانین و مقررات و همچنین طرح‌های جنگلداری، مؤثر نبوده است. یافته‌های این تحقیق بیان می‌نماید که تطبیق قانون و برخورد جدی دولت با متخلفین، آگاهی دهی برای مردم، توزیع تیل و گاز به قیمت مناسب برای مردم از جمله راه‌حل‌های مناسب برای جلوگیری از تخریب و کاهش فرش نباتی می‌باشد. مشابه به این نتایج محققین دیگر هم بیان نمودند که شناسایی ارتباط وابستگی مردم محلی به جنگل‌ها به‌ویژه در شرایطی که درآمد جنگل‌نشینان به‌طور کامل به آن‌ها وابسته است، بسیار ضروری می‌باشد (Ngang, et al., 2018). قُرق‌بندی چراگاه، کمک به روستاییان، فراهم نمودن شغل‌های جایگزین مانند زنبورداری، کشت گیاهان دارویی و... افزایش سطح آگاهی و دانش بهره‌برداری و تأمین مواد سوخت توسط دولت، از راهکارهای مناسب برای کاهش تخریب چراگاه و فرش نباتی می‌باشد (وندی، ۱۴۰۰؛ سواری، ۱۴۰۰؛ قاسمی آقباش، ۱۳۹۵؛ لاروی و همکاران، ۱۳۹۹ و باباذکری و همکاران، ۱۳۹۵).

نتیجه‌گیری

نتایج کلی تحقیق نشان می‌دهد که فرش نباتی در ولایت بغلان بسیار زیاد کاهش پیدا کرده است که عوامل کاهش سطح فرش نباتی عبارت از استفاده بیش از حد مردم، تبدیل جنگلات به زمین‌های زراعتی می‌باشد و اصلی‌ترین دلیل استفاده از این منابع خدا دادی، اقتصاد ضعیف و نبود توان خرید مواد برای تأمین سهولت‌های زندگی بوده که به شکل مستقیم از جمله عوامل تخریب فرش نباتی بوده که اکثراً مردم به نسبت قیمت بالای مواد سوخت، مواد ساختمانی و نداشتن توان خرید، از جنگلات و فرش نباتی به‌منظور پیشبرد زندگی خود استفاده می‌نمایند. اکثریت مردم (۷۲,۹٪)، آماده هستند که از جنگلات و فرش نباتی حفاظت نمایند. طوری که در صورت ممانعت کامل دولت می‌توانند زندگی خود را به‌پیش ببرند و برای پیشبرد زندگی از موادی هم‌چون فضولات حیوانی، جنگلات و بته‌های کشت کرده‌ی خود، گاز و تیل استفاده نمایند. مردم منطقه از دولت توقع دارند که در امور تأمین سهولت‌های زندگی ایشان را کمک نماید. اکثر مردم در ولایت مذکور بیان نمودند که توزیع مواد سوخت و تطبیق درست قوانین و برخورد قانونی با متخلفین برای جلوگیری از تخریب منابع طبیعی

(جنگلات و فرش نباتی)، مهم پنداشته می‌شود. هم‌چنین نظر به باورهای مردم محل اکثراً زورمندان، واسطه‌داران، اربابان، خویشاوندان افراد حکومتی در تخریب فرش نباتی رول دارند که باید با آنها برخورد قانونی صورت گیرد تا سبب تخریب جنگلات و فرش نباتی بیشتر در ولایت بغلان نگردند.

پیشنهاده‌ها

- دولت سهولت‌های زندگی را برای ملت خصوصاً قریه‌نشینان، مهیا بسازد تا اتکای آن‌ها به منابع جنگلی و فرش نباتی کمتر شود.
- ایجاد شغل برای روستائینان که اقتصاد خانواده‌های شان را بالا ببرد، راه مناسبی برای کاهش تخریب فرش نباتی می‌باشد، نیاز است که دولت در زمینه اقدام جدی نماید.
- توزیع مواد سوخت، مواد ساختمانی و مواد دارویی از طرف دولت برای قریه‌نشینان به قیمت مناسب.
- ضرور است که قانون بالای افراد دخیل در تخریب منابع طبیعی (فرش نباتی و جنگلات)، تطبیق شود.
- دولت افراد متخصص، متعهد و صادق را من حیث مأموران حفاظت از جنگلات و چراگاه‌ها انتخاب نماید.
- زورمندان، اربابان، افراد حکومتی و واسطه‌داران نقش بیشتری را در تخریب فرش نباتی بازی می‌کنند که باید جلو این گروه‌ها گرفته شود.

سپاس‌گزاری

مراتب سپاس و قدردانی خود را از همکاران در ژورنال‌های معاونیت تحقیقات پوهنتون کابل ابراز می‌دارم. از آن‌ها که با مشوره‌ها، راهنمایی‌های علمی و بررسی دقیق برخی بخش‌های مقاله، در این تحقیق همکاری کردند، ممنونم. هم‌چنین، از تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی که در روند تحقیق، یا فراهم‌سازی منابع علمی ما را یاری رساندند، صمیمانه سپاس‌گزارم.

سهم نویسندگان

نویسندگان مقاله هرکدام سهمی را در اجرای تحقیق و نگارش مقاله داشتند طوری که تهیه پرسنامه، نگارش و بازبینی توسط محترم پوهنمل عبدالمعروف یعقوبی، تجزیه و تحلیل توسط محترم پوهنیار بصیر احمدی و جمع‌آوری معلومات با استفاده از پرسشنامه، توسط محترم شرف الله حسینی صورت گرفته است.

تضاد منافع

بدین وسیله تأیید می‌گردد که هیچ‌گونه تضاد منافع علمی، مالی یا شخصی بین نویسندگان این مقاله وجود ندارد.

منابع

- ایزدی، ح. سواری منمنی، آ. و سواری، م. (۱۴۰۱). تبیین عوامل مؤثر بر رفتار حفاظت از جنگل‌های زاگرس: کاربرد مدل فعال‌سازی هنجار. *مجله جنگل ایران، انجمن جنگل بانی ایران*، ۵ (۳)، ۳۰۳-۳۲۳.
<https://doi.org/10.22034/ijf.2022.313453.1811>
- باباذکری، ف. نوری پور، م. و شریفی، ز. (۱۳۹۵). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر در تخریب چراگاه و جنگل‌ها: مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان دنا. *مجله تحقیقات جنگل‌های زاگرس*، ۳ (۲)، ۶۶-۷۷. [لینک](#)
- بیرانوند، س. (۱۳۹۶). بررسی برخی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تخریب جنگل‌ها. *هفتمین همایش سراسری محیط زیست انرژی و منابع طبیعی پایدار، تهران*. [لینک](#).
- پوپل، کر. (۲۰۱۹). اهمیت جنگلات و چوب در اقتصاد و محیط زیست کشور. *آنالین افغان جرمن*. [لینک](#)
- پورفیکوئی، س. عل. (۱۳۷۴). نگاهی به مسائل ژئوپلیتیکی جهان معاصر، چاپ اول، انتشارات واقفی. [لینک](#)
- جعفریان، و. بهرامی‌فروزان، م. (۱۳۹۰). مهار بیابان‌زایی، آشنایی با اصول و اهداف کنوانسیون مقابله با بیابان‌زایی. سازمان جنگل‌ها، چراگاه و آب‌خیزداری کشور، دبیرخانه کارگروه ملی مقابله با بیابان‌زایی. ۴۰ صفحه. [لینک](#)
- حق زاد، آ. و حسنی مهر، س. ص. (بی‌تا). بررسی نقش جنگل و توجه به جنگل نشینان در توسعه روستایی. *مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای راهکارهای توسعه از دیدگاه جغرافیا*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد آستارا. [لینک](#)
- حیدری، د. (۱۳۹۲). نقش پوشش گیاهی در افزایش بارندگی، کاهش سیلاب در محیط‌زیست و توسعه پایدار. *دومین همایش ملی حفاظت و برنامه‌ریزی محیط‌زیست ایران*. [لینک](#)
- رحیمی، ع. و آسمانه، ط. (۱۳۹۳). بررسی توان پوشش‌های نباتی بر ذخیره آب در مناطق / اولین همایش الکترونیکی یافته‌های نوین در محیط‌زیست و اکوسیستم‌های کشاورزی ایران. [لینک](#)
- رضوانی، م. و هاشم‌زاده، ف. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر در تخریب جنگل و تأثیر خروج دام از حوزه ۱۴ جنگل‌های شمال کشور (فومن). *نشریه پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل*، ۲۰ (۳)، ۱۲۵-۱۳۸.
<https://doi.org/10.22001.1.23222077.1392.20.3.8.0>
- سواری، م. اسکندری دامنه، ح. و اسکندری دامنه، ه. (۱۴۰۰). راهکارهای حفاظت از جنگل‌های مانگرو در شهرستان میناب از دیدگاه جوامع محلی و کارشناسان. *نشریه علمی تحقیقات حمایت و حفاظت جنگل‌ها و چراگاه ایران*، ۱۹ (۲)، ۳۶۸-۳۸۳.
<https://doi.org/10.22092/IJERPR.2021>
- قاسمی آقباش، ف. و فلاحی، س. (۱۳۹۵). عوامل مؤثر در تخریب جنگل‌های بلوط منطقه اولاد قباد کوه دشت. *مجله تحقیقات جنگل‌های زاگرس*، ۳ (۲)، ۸۱-۹۴. [لینک](#)

- کردوانی، پ. (۱۳۷۴). *ژئوهیدرولوژی در جغرافیا*. چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۳۶۰. [لینک](#)
- لاروی، م. ا. معیری، م. ه. عابدی‌سروستانی، ا. و شهرکی، م. ر. (۱۳۹۰). بررسی نوع و میزان بهره‌برداری از جنگل و نقش آن بر معیشت جنگل‌نشینان جاجی آریوب (استان پکتیا-افغانستان). *نشریه پژوهش‌های علوم و فناوری چوب و جنگل*، ۲۷(۲)، ۱۵-۳۱. <https://doi.org/10.22069/JWFST.2020.17021.1827>
- همت، م. ع. شامخی، ت. زبیری، م. و طباطبایی، م. ق. (۱۳۹۰). دلایل تخریب جنگل: بررسی مدل‌های ذهنی کارشناسان منابع طبیعی و مردم محلی با استفاده از روش پویایی‌های سیستم. *نشریه جنگل و فرآورده‌های چوب، مجله منابع طبیعی ایران*، ۶۶(۱)، ۳۹-۵۴. <https://doi.org/10.22059/JFWP.2013.35340>
- وندی، آ. (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر تخریب چراگاه و شناسایی راهکارهای حفاظت از آن. *فصلنامه پژوهش‌های مکانی فضایی*، ۵(۴)، ۷۱-۹. <https://doi.org/10.22034/jspr.2021.701767>
- Feurer, M., Gritten, D., and Then, M. (2018). Community forestry for livelihoods: Benefiting from Myanmar's mangroves. *Forests*, 9(3), 150-157. <https://doi.org/10.3390/f9030150>
- Hamilton, L. S. (1991). Tropical forests: identifying and clarifying issues. *Unasylva*, 42(166), 19-27. [Link](#)
- Jazirehi, M.H. (2000). *Analysis and assessment of Iranian forestry organization*, in: *Management of Northern Forest and Sustainable Development*, Ramsar, Iran, pp. 13-45.
- Leite-Filho, A. T., de Sousa Pontes, V. Y., and Costa, M. H. (2019). Effects of deforestation on the onset of the rainy season and the duration of dry spells in southern Amazonia. *Journal of Geophysical Research: Atmospheres*, 124(10), 5268-5281. <https://doi.org/10.1029/2018JD029537>
- Moayeri, M.H., Barani, H., Shahraki, M.R., and Behmanesh, B. 2013. Investigating the type and amount of utilization of forest resources by rural people in marginal villages (case study: Hezarjerib region- Mazindaran province). *Iranian J. of Forest*, 5(2), 151-160. (In Persian). <https://doi.org/10.5555/20133303700>.
- Ngang, F.D., Azinwie, A.G., Tellen, A.V., and Nchang, C.L. 2018. Community forest use and dependence for livelihoods in fako division, South West region of Cameroon. *Greener J. of Agronomy, Forestry and Horticulture*. 5(1), 1-11. <http://doi.org/10.15580/GJAFH.2018.1.122617183>
- Oettel, J., and Lapin, K. (2021). Linking forest management and biodiversity indicators to strengthen sustainable forest management in Europe. *Ecological Indicators*, 122, 107275. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2020.107275>
- Zurmoti, N.H. 2017. Usage of GIS, remote sensing and GPS technologies for study of forest area destruction and support of the forestry in Afghanistan. *Scientific J.* 1(63), 1-8. [Link](#)